

tevfik fikret'in eğitim yöneticiliği

Bekir ÖZER

GİRİŞ

Tevfik Fikret çok yönlü bir kişidir. Ne ki en çok ozan yönüyle tanınmıştır. Gerçekten de Fikret türk yazınında ad yapmış bir ozandır. Yenilikçi, ilerici, toplumsal ve ulusçu bir tutumla yazdığı şiirlerinin birçoğu değerini korumaktadır. Özellikle yaşadığı dönemin kötülüklerine büyük bir yüreklilikle başkaldıran, geleceğe umut ve özlemle bakan, erdem ve doğruluk aşıl原因an şiirleri bugün bile ilgiyle okunmaktadır.

Şiirlerinin yanı sıra resim ve mimarlık çalışmaları da olan Tevfik Fikret'in bir başka önemli yanı eğitimciliğidir. Onun bu yanı son yıllara dek yeterince incelenmemiştir. Oysa Fikret, yaşamının büyük bir bölümünü başarılı öğretmenlik ve eğitim yöneticiliği görevlerinde geçirmiştir. Yaşadığı dönemde Yüksek Ticaret Okulu, İstanbul Öğretmen Okulu, Galatasaray Lisesi ve Robert Koleji'nde öğretmenlik, Galatasaray Lisesi'nde ayrıca eğitim yöneticiliği yapmıştır.

Tevfik Fikret, Galatasaray Lisesi'ndeki eğitimci yöneticiliği sırasında "ulusun kültür düzeyini yükseltmeye, aydın, yaratıcı ve beceri sahibi gençler yetiştirmeye yönelik" bir eğitimi gerçekleştirmeye çalışmıştır. Geliştirdiği yaklaşımı ile yaptığı eğitim etkinlikleri Fikret'in değerli bir eğitimci olduğunu kanıtlamaktadır.

EĞİTİM YÖNETİCİLİĞİ

Atanışı ve Okulun Son Durumu

1909 yılında zamanın Milli Eğitim Bakanı Abdurrahman Şeref Bey Galatasay Lisesi yöneticiliğini önerdiği zaman Tevfik Fikret çok sevinmiş, ulusuna ne yolla olursa olsun hizmet etmekten çekinmeyeceğini, özellikle kendi çıktığı okul olan Mekteb-i Sultani'nin düzelmesi ve eksiksiz duruma gelmesi için elinden geleni yapacağını söyleyerek yöneticilik görevini üstlenmiştir. (Nigâr, 1943, s. 5) Gerçekte bu görev, Fikret'in ulusuna hizmet amacıyla geliştirdiği eğitime ilişkin ülkülerini gerçekleştirebileceği en uygun işti.

Tevfik Fikret'in yöneticilik görevine başlamasından önce, 1905 yılında Galatasaray Lisesi yapısı büyük bir

Tevfik Fikret

yangın geçirmiş ve okul geçici olarak Beylerbeyi'ndeki bir kışlaya taşınmıştı. Burada öğrenciler tam bir başıboşluk, yöneticiler ise ilgisizlik ve umursamazlık içindeydiler. Okulun "okul özelliği" hiç kalmamıştı. A. Kadir (1970, s.10) öğrencilerin o zamanki durumunu şöyle dile getiriyor:

"Kırk öğrencisi olan bir sınıfa dört öğrenci zor girer. Öğrencilerin bir kısmı Beylerbeyi sirtlarında

gezer tozar, kahve köşelerinde oyun oynar, bir kısmı sandal sefalarında vur patlasın çal oynasınla vakit geçirir. Öğrenciler ancak yatakhanelerde buluşurlar geceleri. Öğretmenlerine sövüp sayanlar, okulun içinde aşıktan açığa cigara içenler, iskambil partisi çevirenler girer gider."

Yeni Okul Yapısının Düzeni

Böylesine düzensiz bir kurumun başına geçen Fikret, atanır atanmaz eyleme geçti. Beylerbeyi'ndeki yapıya hiç gitmeyerek öncelikle Galatasaray'daki yapının kısa sürede bitirilmesini sağladı. Yeni yapıda, duvarları ve kapıları güzel renklerle boyattı, duvarlara güzel resimler astırdı. Yatak örtülerini şık ve bir örnek yaptırarak yemekhanedeki masalara örtü koydurdu, bardakların, örtülerin ve peçetelerin her zaman temiz olmasını sağladı. Bahçedeki kağıtları, dökülmüş yaprakları toplattı. (Akyüz, Ünaydın, 1919, ss. 57-59) Kısacası, çocuğun içinde yaşayacağı en yakın çevresi olan düzenli ve temiz bir okul, çağdaş eğitimin gerektirdiği koşulları taşıyacak değişiklikleri yaptırarak da eğitime elverişli bir ortam oluşturdu.

Değişen Öğrenciler ve Gelişen İlişkiler

Yeni yapıya taşınıldığında, o zamana dek böyle bir eğitim yerini hiç görmemiş ve uzun süredir düzenli öğrenci yaşamından uzak kalmış okul öğrencileri, yeni okullarının bu görüşünden etkilenmişler ve değişmeye başlamışlardı.

Fikret, bu düzenli çevre içinde, sevgi, saygı ve güvene dayanan tutumuyla öğrencileri oldukça etkilemiştir. Doktor Mazhar Osman Uzman'ın anlattığı bir olayda bu etkiyi görmek olanaklıdır:

"Bir gece, yemekhanede bir sürahiyi kıran öğrenciyi, görevli, Fikret'e getirir ve yakınmada bulunur. Fikret, öğrenciyi sürahiyi kırıp kırmadığını sorar. Öğrenci kırmadığını söyleyince, Fikret görevliye dönerek "Bir öğrenci yalan söylemez. Siz yanlış görmüşsünüzlü!" der. Görevliyle öğrenci odadan çıktıktan hemen sonra öğrenci geri gelir ve ağlayarak Fikret'e, "Bağışlayın, efendim. Suçum ikileşti. Hem sürahiyi kırdım, hem de yalan söyledim. Beni cezalandırın!" diye yalvarır. Ancak Fikret öğrencinin pişmanlığını yeterli ceza sayar, onu bağışlar." (Ortaç, 1960, ss. 17-18)

Fikret, öğrencilerle yakından ilgilenir, yardımcıları, öğretmenleri ve öteki okul çalışanlarını öğrencilerle sık ve iyi iletişim kurmaya yöneltirdi. Yardımcısı ile birlikte sık sık öğrencilerin arasında dolaşır, onları izlerdi. Gece çalışmalarında da öğrencileri yalnız bırakmaz, güldürseyerek yanlarına gider, ödevlerini okur, yanlışlarını incitmeden düzeltirdi. Daha önceleri öğrencilerin başında "demir bir yumruk gibi bekleyen cezaların" yerine, konuşma, onur ve benliği etkileyerek eyleme geçirme yöntemlerini uygulamaya soktu. Çok özen gösterdiği okul düzenini

kaba güçle değil, aşılama ile gerçekleştirdi. (Kavcar, Ünaydın, 1919, ss. 86-87)

Eğitimde Yeni Düşünceler ve Uygulamalar

Tevfik Fikret, bugün bile geçerliliği olan eğitimle ilgili düşüncelerini uygulamaya koyabilmek için "Yeni Mektep" adını verdiği özel bir okul kurmak istemiştir.

Fikret'in *Yeni Mektep*'te (1910) yaptığı açıklamaya göre, ülkenin ve siyasal yapısının yaşaması için "Zeki, sağlam, istençli, doğru, yurtsever ve özverili gençlere gereksinime vardır. Bu gençler de ancak çağın gereksinimlerine uygun okullarda yetiştirilebilir." Yaşamda başarılı olmaları için gençlere "güçlü bir istenç, dayanıklılık ve sağlam bir kişilik kazandırmak" gereklidir. Bu nedenle onların yalnız bellek ve anlamlarını geliştirmeye çalışmak yeterli değildir. Onları kişilikli bireyler olarak da yaşama hazırlamalıdır. Bu amaçla gençler, öğrenimlerinin başından başlayarak, el işleri yapmaya, çeşitli iş araç ve gereçlerini kullanmaya, kendi kendilerine yetmeye çalışmalıdır. Toplum içinde doğal ve görgülü davranma alışkanlığı ile amaçladıklarını rahatça anlatma becerisini kazanmalıdır. Tüm bunlar da ancak "okulun öğrettiği" ile "yaşamın istediği"ni birleştiren bir dizgeyle gerçekleştirilebilir. (Kavcar, 1974, ss. 60-65)

Ne ki Fikret çeşitli nedenlerle "Yeni Mektep" tasarısını gerçekleştirilememişti. Galatasaray Lisesi'ne yönetici atanmasıyla düşüncelerini bu okulda uygulamaya sokmuştu. Bu nedenle de oradaki görevini istek ve coşkuyla yapmıştı.

Tevfik Fikret, işe, o zamana dek yetmiş beş dakika süren uzun ders süresini kısaltılmakla başladı. Hemen tüm dersleri olanaklar ölçüsünde deneysel bir yapıya kavuşturdu. Fizik ve kimya deneyliklerini "anfiteatr" biçiminde yaptırdı. Doğabilimleri dersleri için taş ve böcek koleksiyonları, matematik dersleri için hesap aygıtları, yabancı dil dersleri için büyük alıştırma resimleri, coğrafya dersleri için yazısız haritalar getirtti. Dersler bu tür araç ve gereçlerle deneysel ve uygulamalı olarak yapılıyordu. Tarih derslerinin deneyliği olarak düşünülmesi nedeniyle, çarşamba günleri öğleden sonraları ders yapılmaz, öğrenciler öğretmenlerince müzelerle götürülürdü. Müzik dersleri için ayrı bir salon düzenlenmişti. Yazın derslerini de uygulamalı yapmak amacıyla, Fikret'in özellikle yaptırdığı konferans salonunda öğrencilerce konuşmalar yapılıyor, tiyatro oyunları sergileniyordu. Böylelikle öğrenciler, özgür konuşmaya, bir topluluk önünde düşüncelerini anlatmaya ve savunmaya alıştırılıyordu. "Tiraj" adlı bir yazın dergisi çıkarılıyor, başarılı çalışmalar burada yayımlanıyordu. Gerek yönetici olarak Fikret kendisi, gerekse "ders nazırı" dersleri sık sık denetliyor, öğretimde görülen eksiklikler öğretmenlerle tartışılarak gideriliyordu. (Kavcar, 1974, ss. 70-71)

Yöneticilikten Ayrılışı

Çevresinde yenilik yanlılarının, doğruluğu, aydınlığı,

gerçek bilimi özleyenlerin yöreğinde unutulmaz izler bırakan bu etkinlikler, okuldaki geri kafalıları, çıkarlarına ters düşenleri rahatsız etmişti. Bu kişilerce Fikret'le ilgili olarak ileri sürülen söylentileri ve suçlamaları Millî Eğitim Bakanlığı'nın da önemsemesi ve işe karışması, Fikret'in, yöneticiliği tam yetki ve sorumlulukla üstlendiğini belirterek ayrılmasına neden olmuştu. Ancak, Millî Eğitim Bakanı Abdurrahman Şeref Bey'in üstelemesi üzerine, Fikret görevine dönmüş ve başarılı etkinliklerini sürdürmüştü. (Nayır, 1981, s. 7)

Bu arada 31 Mart olayı patlak verdi. Saldırganların Galatasaray Lisesi'ne de gelecekleri ile orasını yıkacakları söylentisini öğrenen Fikret, "Önce benim ölümü çiğnesinler, öyle geçsinler. Burasını yıkmak için önce beni yıkmalıdır!" diyerek o gün sabahın akşamı dek kapıda saldırganları bekledi. Önlem olarak okulun balkonuna Fransız bayrağının çekilmesi önerisine de şiddetle karşı çıktı. O gün saldırganlar gelmediler. (Kavcar, Ortaç, 1959) Ertesi gün Fikret, yasal saymadığı bir ayaklanma yönetimi için çalışamayacağını söyleyerek ikinci kez işinden ayrıldı. Yerine geçici bir yönetici atanmışsa da, yapılan soruşturmada suçsuz bulunduğu ve öğrencilerinin üstelmelerine dayanmadığı için görevine yeniden döndü.

Fikret'in tam yetki ve sorumlulukla üçüncü kez atandığı yöneticiliği on ay daha sürer:

"... Nail Bey'in yerine Emrullah Efendi nazır olunca işler değişir. Yeni nazır okulun işlerine karışmaya başlar. Fikret'in hazırladığı bütçede onun görüşünü almaya gerek duymadan değişiklikler yapar. Öğretmenlerin aylıklı ve ücretli olarak ikiye ayrılması bardağı taşırır. Nezaret kararını değiştiremeyeceğini bildirince kararı uygulamak durumunda bulunan Ders Nazır Salih Keramet görevinden ayrılır. Onu bu göreve getiren Fikret de arkadaşını izler." (Özkırımlı, 1978, ss. 63-64)

Millî Eğitim Bakanı Emrullah Efendi, Fikret'in ayrılmasını isterse de, Fikret hemen ertesi günü sert bir dille yazdığı yanıt yazısında kararından dönmeyeceğini belirtir. Böylece Fikret'in bir buçuk yıl süren başarılı eğitim yöneticiliği Nisan 1910'da kesinlikle biter.

Ayrılışının Ardından

Fikret'in Galatasaray Lisesi yöneticiliğinden ayrılışı ülkede büyük yankılar uyandırmıştır. Günlerce gazetelerde olayla ilgili eleştiri yazıları yayımlanmış, Fikret'in yerine metamatikçi Salih Zeki'nin atanmasıyla Millî Eğitim Bakanı Emrullah Efendi'nin "bir ozanın yerine bir bilim adamının yöneticiliğe bakacağını" söylemesi bu eleştirileri daha da yoğunlaştırmıştır. Hüseyin Cahit Yalçın (1910) *Tanin* gazetesinde şunları yazıyor:

"Memleketimize bir yabancı gelip de 'Sizde mektep var mı?' diye bize sorarsa, yüzümüz kızarmadan gösterebileceğimiz yegâne müessesesi Mekteb-i Sultanidir. Bunu da Maarif Nezaretinin değil, Mekteb-i Sultanî müdürü o şair Tefvik Fikret'in sayesine, hamiyetine, irfanına borçluyuz. O şair olmasaydı, Maarif Nezareti bizi bu teselliden de mahrum bırakacaktı." (Kavcar, 1974, ss. 74-75)

Öte yandan okulda da büyük karışıklıklar olmuştur. Fikret'i seven tüm öğretmenler okuldan ayrılmışlar, kimi öğrenciler de, Fikret görevine döndürülmezse ayrılacaklarını belirterek okuldan çıkıp gitmişlerdir. Ölay Millet

Meclisi'ne yansımış, konuyla ilgili görüşmeler yapılmıştır. Ancak sorun hükümet sorununa dönüşmüş ve karardan dönmemiştir. Girişimlerinden olumlu sonuç alamayan öğrenciler de birer ikiye okullarına dönmüşlerdir. (Kavcar, 1974, ss. 75-76)

Yöneticilikte Yaptıkları

Tefvik Fikret'in Galatasaray Lisesi yöneticiliği sırasında gerçekleştirildiği en önemli yenilik ve başarılar şöyle özetlenebilir:

1. Yöneticilik görevini, tüm yetki ve sorumluluğun kendisine bırakılması ön koşulu ile üstlenmiştir. Bu koşulun her çiğnenişinde duraksamaksızın işini bırakabilmiştir.
2. Birlikte çalışacağı yönetici yardımcılarını ve öğretmenleri kendisi seçmiştir.
3. Deneyimlerini ve engin eğitim görüşlerini uygulamaya sokarak öğretimde kuramdan çok uygulamaya yer veren, yarıcı, bol araç-gereç kullanımını getiren, ders dışı etkinliklere büyük ağırlık veren çağdaş bir eğitim izlencesi geliştirmiştir.
4. Eğitimi etkinliklerinin seçiminde çocuk gelişimini ve ruhbilimini her zaman göz önünde tutmuştur.
5. Okul yapısını, geleneksel biçimden değişik olarak, gereksinmelere göre düzenlemiş, konuşma, konser ve tiyatro etkinliklerinde kullanmak amacıyla büyük bir salon yaptırmıştır.
6. Okul hekimliği kurarak öğrencilerin sürekli sağlık denetiminde tutulmasını sağlamıştır.
7. Yönetici ve öğretmenlerle öğrenciler arasında korku ve kaba güce değil, karşılıklı sevgi, saygı ve güvene dayalı bir ilişki oluşturmuştur.
8. Eğitim işlerinde, hiçbir zaman gönüle, kayırmaya yer vermemiş, her zaman yetenek ve çalışmaya göz önünde tutmuştur.

SONUÇ

Çağdaş eğitim yöneticiliği açısından bakıldığında, düşünce ve eylemleriyle Tefvik Fikret'in iyi bir yöneticide bulunması gereken birçok niteliği taşıdığı kolayca görülür.

Bir eğitim yöneticisinin görevi, en genel deyişle, "ör-gütü yaşatmak ve başarılı olarak amacına ulaştırmak"tır. (Kaya, 1979, s.93) Fikret de Galatasaray Lisesi'ni kötü durumundan kurtarmış, çağdaş okul niteliği ile eğitim alanında bugünkü ününü sağlayan bir kurumun kurulmasını gerçekleştirmiş bir yöneticidir. İçinde yaşadığı dönemin kötü siyasal ve ekonomik koşulları ile kısır ve tutucu bir eğitim anlayışı göz önünde tutulursa, Fikret'in yönetici olarak başarısının büyüklüğü daha da iyi anlaşılır.

İyi bir eğitim yöneticisi yeterli düzeyde kişisel ve mesleki niteliklerle donanmış kişidir. Buna göre, bir eğitim yöneticisi, güvenilir bir önder, iyi bir örgütleyici, bilgili ve becerikli bir yönetici, akıllı bir denetleyici, etkin bir yürütücü ve izleyici, öğretmenlikte deneyimli olan bir kişi olmalıdır. (Kaya, 1979, s.112)

Tefvik Fikret, okuldaki tüm öğretmenlerin, öteki çalışanların ve öğrencilerin güven ve sevgiyle bağlandıkları bir yöneticiydi. Tutum ve davranışlarıyla herkese örnek

olmuş, okulda bireyler arasında uygarlığın ve insanlığın simgesi olan saygıyı tam anlamıyla yerleştirmiştir.

Fikret, yardımcıları ve öğretmenlerini kendi seçmiş, öteki görevlilerin de içinde bulunduğu okul örgütünü yeniden düzenleyerek okula üst düzeyde bir etkinlik ve işlerlik kazandırmıştır.

Fikret, eğitim etkinliklerini her zaman bilimsel bir yaklaşımla düzenlemiştir. Bunun için gerekli olan bilgi, beceri ve yaratıcılığa sahip olan Fikret, etkinliklerinde gözlem ve araştırmalara geniş yer vermiş, bunlara dayalı kuramlar geliştirmiş ve bu kuramları uygulamaya dönüştürmek için büyük çaba göstermiştir. "Yeni Mektep" tasarısı ve Galatasaray Lisesi'ndeki uygulamaları böyle bir yaklaşımın ürünüdür.

Fikret, gerek yönetsel işleri, gerekse eğitim etkinliklerini en iyi biçimde ve en kısa sürede sonuçlandırmak için onları yakından izler, kendini vererek çalışırdı.

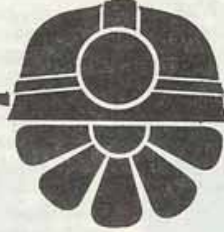
Öğretmenlikteki deneyimi, görgüsü ve bilgisi, Fikret'in Galatasaray Lisesi'nde elverişli derslikler, deneylikler ve toplumsal etkinlik yerleri oluşturmaya, buralarda bol araç-gereçli ve yeni yöntemlerin uygulandığı başarılı bir öğretimi gerçekleştirmesine olanak sağlamıştır. Ayrıca, öğrenciler için temiz ve düzenli yatma, yemek yeme, boş zamanları değerlendirme ve çalışma yerleri düzenleyerek, onlara bireysel düzeyde değer veren ve kişilik kazandıran bir eğitimsel tutum geliştirmiştir.

Sonuç olarak, denilebilir ki,

"... Tefik Fikret, her bakımdan yapıcı, yaratıcı, etkin, unutulmaz izler ve etkiler bırakan çağdaş bir eğitimcidir. O edebiyat ve şiir alanında gösterdiği büyük başarı ve yenilikleri, eğitim ve öğretim alanında da gösteren, gerçekten örnek bir kişi, çok başarılı bir eğitimcidir." (Kavcar, 1974, s. 80)◇

KAYNAKÇA

- Kadir, A., *Bugünün Diliyle Tefik Fikret*, geliştirilmiş ikinci baskı, İstanbul 1970
- Kavcar, Cahit, *II. Meşrutiyet Devrinde Edebiyat ve Eğitim (1908 -1923)*, A.Ü. Eğitim Fakültesi, Ankara, 1974
- Edebiyat ve Eğitim*, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara, 1982
- Kaya, Yahya Kemal, Eğitim yönetimi: *Kuram ve Türkiye'deki Uygulama*, TODAİE, Ankara, 1979
- Nayır, Yaşar Nabil, *Tefik Fikret: Yaşamı, Sanatı, Şiirleri*, dokuzuncu basılış, Varlık Yayınları, İstanbul, 1981
- Nigar, Salih Keramet, *İnkılâp Şairi Tefik Fikret'in İzleri*, İstanbul, 1943
- Ortaç, Yusuf Ziya, *Tefik Fikret*, Akbaba, 19 Ağustos 1959 (Kavcar, 1974, s. 72'deki alıntı)
- Bir Varmış Bir Yokmuş: Portreler*, Akbaba Yayınları, İstanbul 1960
- Özkırmızı, Atilla, *Tefik Fikret*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1978
- "Ünaydın, Ruşen Eşref, *Tefik Fikret: Hayatına Dair Hatıralar*, İstanbul, 1919" Cahit Kavcar, *II. Meşrutiyet Devrinde Edebiyat ve Eğitim (1908-1923)*, A.Ü. Eğitim Fakültesi, Ankara, 1974, ss. 68-69'daki alıntı; Yahya Akyüz, *Türkiye'de Öğretmenlerin Toplumsal Değişimdeki Etkileri (1848-1940)*, Ankara 1978, s. 153'teki alıntı.

ZONGULDAK 100. YIL VAKFI

1983 RESİM FOTOĞRAF HİKAYE ŞİİR YARIŞMASI

"ZONGULDAK 100. YIL VAKFI", Zonguldak 1. Kültür ve Sanat Festivali programı çerçevesinde, RESİM, FOTOĞRAF, HİKAYE ve ŞİİR yarışması açmıştır.

Yarışmalarda derece alan eserlere aşağıdaki ödüller verilecektir.

	1. ÖDÜL	2. ÖDÜL	3. ÖDÜL	MANSİYON (Üç adet)
RESİM	150.000	100.000	75.000	25.000
FOTOĞRAF	50.000	25.000	15.000	7.500
HİKAYE	75.000	50.000	25.000	15.000
ŞİİR	50.000	30.000	20.000	10.000

Yarışmalara katılacak eserlerin en son teslim tarihi 1.9.1983'tür.

Yarışma Şartnamesi, Zonguldak'ta Vakıf Yönetim Kurulu Başkanlığı Bürosundan (Zonguldak Valiliği Tel: 1029), ANKARA'da Bestekar Sokak 39/7, Kavaklıdere adresindeki ZONGULDAK 100. YIL VAKFI ANKARA ŞUBESİ'nden (Tel: 26 01 95) temin edilebilir.

NOT: Hikaye ve şiirlerin evvelce 1.6.1983 olarak ilân edilen teslim tarihleri 1 Eylül 1983'e kadar uzatılmıştır.